

Notitie

Contactpersoon ing. F.J. (Friso) Koop (0570) 69 96 48 / (06) 15 85 22 81

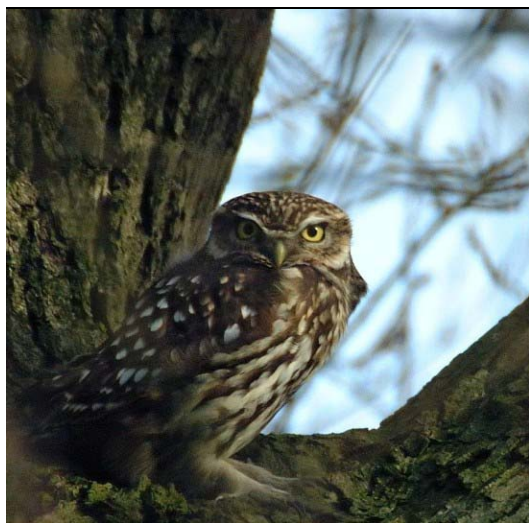
Datum 4 juni 2008

Kenmerk N005-4410126FKO-wga-V03-NL

Aandacht voor de Steenuil bij ruimtelijke ontwikkelingen

1.1 Inleiding

Gemeenten en projectontwikkelaars komen bij ruimtelijke ontwikkelingen aan de rand van bestaande woonkernen dikwijls steenuilen tegen. Het aantal steenuilen is in de afgelopen decennia helaas sterk in aantal achteruit gegaan. Naast verlies aan leefgebied door ruimtelijke ontwikkelingen zoals woningbouwlocaties en nieuwe industrieterreinen, is ook de intensivering en de schaalvergroting in de landbouw een belangrijke oorzaak van de sterke achteruitgang van de soort. De Steenuil staat inmiddels op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels en is beschermd door de Flora- en faunawet. Bij een negatief effect op steenuilen als gevolg van een ruimtelijke ontwikkeling is compensatie verplicht. De compensatie behelst meer dan het ophangen van een nieuwe nestkast elders. Dit artikel heeft als doel om aan te geven waar initiatiefnemers voor ruimtelijke ontwikkelingen rekening mee moeten houden wanneer er steenuilen in hun plangebied voorkomen, en welke mogelijkheden voor compensatie er zijn. Hiertoe wordt eerst nader ingegaan op de ecologie van de Steenuil, de oorzaken van de achteruitgang van de soort, en welke stappen moeten worden doorlopen voordat een ontheffing van de Flora- en faunawet kan worden aangevraagd. Dit artikel is tot stand gekomen in samenwerking met het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

De Steenuil (foto Martin Bonte)

1.2 Ecologie van de Steenuil

De Steenuil (*Athene noctua*) is een typische soort van kleinschalig agrarisch cultuurlandschap. Hij houdt van 'rommelige' boerenerven met oude schuurtjes, knotbomen en hoogstamfruitbomen om in te broeden en oude bouwsels, takkenbossen en heggen om in te schuilen. Het jachtgebied bestaat uit kleine weides, slootranden, meidoornhagen en houtwallen. Vooral kleine schapen- of paardenweides met kort gras zijn in trek als foerageergebied; in weides met hoog gras zijn prooidieren moeilijker zichtbaar en bereikbaar.

Kleinschalig agrarisch cultuurlandschap; leefgebied van de Steenuil

Schapenweides vormen ideaal jachtgebied

Steenuilen zijn vooral actief in de schemerperiode van de avond en de vroege ochtend. In de broedtijd jagen ze ook wel overdag. Steenuilen jagen vanaf uitkijkposten zoals weidepaaltjes en bomen. Het territorium van een steenuil is relatief klein. De grootte ervan is afhankelijk van de geschiktheid van het leefgebied. In geschikte leefgebieden kunnen tot vijf paartjes per vierkante kilometer aanwezig zijn. Dit komt neer op een territorium van circa 20-25 ha per paartje. In minder geschikte gebieden is het territorium groter, maar doorgaans niet meer dan circa 50 ha. Omdat de meeste prooien klein zijn, is het voor steenuilen energetisch onrendabel om vliegend te jagen of om op grote afstand van het nest te jagen. In weides met een grote dichtheid aan kleine prooidieren jaagt de Steenuil ook rennend, lopend of huppelend.

Het voedsel van de Steenuil bestaat in de warme maanden voor een belangrijk deel uit kleine ongewervelde prooidieren zoals mestkevers, meikevers, rupsen, emelten, sprinkhanen, nachtvlinders en regenwormen. Qua biomassa is de Veldmuis het belangrijkste prooidier. Verder voedt de Steenuil zich met mollen, vleermuizen, kleine vogels, kikkers en reptielen. Op vaste rustplaatsen laat de Steenuil braakballen achter. Deze braakballen worden in de warme maanden gekenmerkt door de aanwezigheid van chitinedelen van nachtvlinders en kevers (vleugels, pantsers, poten).

Steenuilpaartjes blijven elkaar en hun broedplaats doorgaans trouw voor het leven. Ze zijn het hele jaar aanwezig in hun territorium. De baltsperiode ligt tussen half februari en half april. De eileg heeft een spreiding tussen eind maart en half mei en de periode van het uitkomen van de jongen heeft een spreiding tussen eind april tot de derde week van mei. Na ongeveer vier weken maken de jongen al de eerste uitstapjes buiten de nestholte, zonder dat ze kunnen vliegen. In september worden de jongen door de ouders verdreven uit het territorium. De jongen zoeken een nieuw territorium binnen een straal van 2 tot 10 km van de geboorteplek. Steenuilen worden gemiddeld drie jaar oud.

Steenuilpaar (foto Adri de Groot; www.vogeldagboek.nl)

1.3 Oorzaken van de achteruitgang

Ten opzichte van begin jaren '60 is de populatie steenuilen met 50-75 % afgenomen. Momenteel wordt de Nederlandse broedpopulatie geschat op 5.500 tot 6.500 broedparen. Diverse vogelwerkgroepen zijn in de bres gesprongen voor het behoud van de soort. De Steenuil is een icoon geworden van natuurbescherming op het platteland.

1.3.1 Intensivering en schaalvergroting in de landbouw

De belangrijkste oorzaak voor de achteruitgang van de Steenuil is het verdwijnen van kleinschalige agrarische cultuurlandschappen. Door intensivering van de landbouw zijn vele landschapselementen zoals houtwallen, meidoornhagen en poelen verdwenen. Met het oog op de bewerkbaarheid streven veel boeren naar grote, monotone kavels zonder al te veel houtwallen en met voldoende ontwatering. Een grote maïsakker biedt veel minder prooien dan kleine schapenweides. Het areaal hoogstamboomgaarden is in de jaren '70 met bijna 75 % afgenomen. Kleine boerderijtjes met rommelige erven zijn als gevolg van de schaalvergroting nagenoeg verdwenen. Oude schuurtjes zijn gesloopt en de moderne schuren zijn vaak beduidend minder of niet geschikt als broedplaats. Gaten en kieren in woningen worden tegenwoordig direct gedicht. Oude bomen met holten en spleten worden vaak gekapt.

Steenuil in zijn biotoop (foto Hans Verhoeven)

1.3.2 Ruimtelijke ontwikkelingen

Bij de aanleg van een nieuwe woonwijk of een bedrijventerrein gaat dikwijls leefgebied van de Steenuil verloren. Vooral bij ruimtelijke ontwikkelingen aan de rand van woonkernen stuit men geregeld op de aanwezigheid van steenuilen. Juist in de randzones van woonkernen liggen vaak locaties waar geen intensivering van de landbouw heeft plaatsgevonden, bijvoorbeeld als gevolg van dreigende woningbouw of milieuregelgeving (stank, geluid, et cetera). Hier zijn nog dikwijls oude erven te vinden omgeven door kleinschalige weides. De ontwikkeling heeft er stilgestaan en niet zelden staan enkele oude boerderijen al leeg. Deze gebieden zijn bij uitstek geschikt voor steenuilen, maar moeten uiteindelijk toch plaatsmaken voor woningbouw of industrie met als gevolg het verlies van leefgebied voor de Steenuil. Een bijkomend probleem is dat in het nabij gelegen landelijk gebied vaak wél schaalvergroting van de landbouw heeft plaatsgevonden, waardoor er hier weinig geschikt biotoop voor de Steenuil aanwezig is. Als er niet wordt gecompenseerd is de kans groot dat de steenuilen uiteindelijk zullen verdwijnen uit het gebied.

1.3.3 Overige oorzaken

Overige oorzaken voor de achteruitgang zijn bestrijdingsmiddelengebruik en wegverkeer. Bestrijdingsmiddelen in de landbouw kunnen accumuleren in de voedselketen waardoor dieren aan de top van de voedselketen (zoals de Steenuil) de hoogste dosis binnenkrijgen. Daarnaast kan het gebruik van bestrijdingsmiddelen leiden tot een (sterke) achteruitgang van het

voedselaanbod door het teruglopen van het insectenbestand. Het gebruik van ratten- en muizengif beperkt eveneens het totale voedselaanbod en zal ook doorvergiftiging veroorzaken. Tot slot sterven veel steenuilen door het verkeer. In Overijssel werd liefst 47 % van de geringde steenuilen als verkeersslachtoffer teruggemeld. Steenuilen vliegen vaak laag als ze op jacht zijn. Daarnaast jagen steenuilen regelmatig in wegbermen omdat hier relatief veel veldmuizen te vinden zijn. In combinatie met de toename van het wegverkeer resulteert dit in een hoge onnatuurlijke sterfte.

1.4 De Steenuil en de Flora- en faunawet

1.4.1 Beschermingskader

De Steenuil wordt beschermd door de Flora- en faunawet. Nest- en rustlocaties van de Steenuil gelden als 'voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats' (zie kader). Het beschadigen of vernielen of het teniet doen van de functionaliteit hiervan geldt als een overtreding van artikel 11 van de Flora- en faunawet. Gezien de kwetsbare status van de soort en de toename van het aantal ruimtelijke ontwikkelingen in het landelijke gebied, hanteert LNV een streng toetsingskader voor de Steenuil. Voor het aantasten van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats of de functionele omgeving daarvan, moet altijd een ontheffing van de Flora- en faunawet worden aangevraagd.

Vogels en de Flora- en faunawet

Broedende vogels worden beschermd door de Flora- en faunawet. Voor het aantasten van broedende vogels geldt een zware toets, vergelijkbaar met tabel 3-soorten (de strikt beschermde soorten). Een ontheffing van de Flora- en faunawet voor het verstoren van broedende vogels wordt (bijna) nooit verleend door LNV. Buiten het broedseizoen zijn alleen de zogenaamde 'voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen' van vogels beschermd; dit zijn nesten, holen of holten waar vogels jaarlijks naar terugkeren om er te broeden en/of waarvan ze gedurende een groot deel van het jaar gebruik maken als rust- en verblijfplaats. Voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen zijn jaarrond beschermd (tenzij deze definitief verlaten zijn). Voor het aantasten van voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen of de functionele omgeving daarvan, zoals foerageergebied zonder welke de vaste rust- of verblijfplaats zijn functie verliest, dient een ontheffing te worden aangevraagd. Voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen zijn bijvoorbeeld nesten van (boombewonende) roofvogels, uilen, spechten, Raaf, Zwarte kraai, de kolonievogels Blauwe reiger en Roek en enkele soorten die grotendeels of geheel van menselijke activiteiten afhankelijk zijn, zoals gierzwaluwen.

1.4.2 Natuurtoets

In het kader van een geplande ruimtelijke ontwikkeling is een initiatiefnemer verplicht om vooraf te laten onderzoeken of er beschermde natuurgebieden of door de Flora- en faunawet beschermde soorten in het plangebied aanwezig zijn en of negatieve effecten op deze gebieden of soorten te verwachten zijn. Een 'natuurtoets' geeft een antwoord op deze vragen. Bij een

natuurtoets wordt in eerste instantie een literatuuronderzoek uitgevoerd, gevolgd door een 'oriënterend' veldbezoek. Tijdens het veldbezoek wordt gelet op de aanwezigheid van geschikt leefgebied voor beschermde soorten, zoals de Steenuil. Locaties waar steenuilen kunnen worden verwacht, zoals oude schuurtjes, worden gecontroleerd op aanwijzingen voor de aanwezigheid van de Steenuil. Dit kunnen braakballen zijn, of de aanwezigheid van speciale nestkasten voor de soort. Mogelijk wordt tijdens een veldbezoek een rustende Steenuil waargenomen. Aan bewoners wordt gevraagd of zij weten of er steenuilen aanwezig zijn in het gebied; vaak blijken bewoners hiervan goed op de hoogte. Tot slot wordt, indien daarvoor aanleiding is, aanvullende informatie opgevraagd bij de plaatselijke vogelwerkgroep.

Typisch beeld op het platteland (foto Duco Reineman)

Indien op basis van de natuurtoets met 100 % zekerheid een in gebruik zijnde voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats van een Steenuil kan worden vastgesteld, kan meteen ontheffing van de Flora- en faunawet worden aangevraagd. Maar dikwijls zijn er slechts aanwijzingen voor de 'eventuele' aanwezigheid van de soort of is niet bekend of een nestlocatie nog in gebruik is. In dat geval wordt nader onderzoek naar de soort aanbevolen. Dit nader onderzoek is noodzakelijk omdat LNV geen ontheffingsaanvragen voor streng beschermde soorten in behandeling neemt, als niet vaststaat (bijvoorbeeld op basis van veldonderzoek) dat een soort ergens aanwezig is.

Nader veldonderzoek

Nader veldonderzoek wordt uitgevoerd volgens de methode van STONE (Steenuil Overleg Nederland) voor steenuilonderzoek. Deze methode komt erop neer dat in de periode medio februari – medio april op meerdere locaties in het plangebied geluiden van de baltsroep van een Steenuil worden afgespeeld. Door het afspelen van de baltsroep van een 'concurrent' wordt een mannetje aangemoedigd om te reageren. Elke roepende man vertegenwoordigt een territorium. In de periode medio februari – medio april, de periode van de paarvorming en de 'bruidstijd', reageren de mannetjes het heftigst op roepende concurrenten binnen hun territorium. Het onderzoek wordt uitgevoerd in de late avond of in de vroege ochtend en vindt zoveel mogelijk plaats bij goed weer (weinig wind, geen regen). Indien er geen steenuilen reageren, moet het onderzoek twee maal worden herhaald om definitief vast te kunnen stellen of er steenuilen in het plangebied aanwezig zijn.

1.4.3 Wel of geen ontheffingsaanvraag?

Met behulp van het uitgevoerde onderzoek kan worden vastgesteld of er een nestlocatie van de Steenuil in het plangebied aanwezig is. Maar het kan ook zijn dat de nestlocatie zich juist buiten de grenzen van het plangebied bevindt en het plangebied alleen een functie heeft als foerageergebied. Het foerageergebied behoort tot de 'functionele omgeving' van een voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats. Omdat het territorium van steenuilen klein is, kan een relatief kleine ingreep in dit territorium al tot gevolg hebben dat de functionaliteit van een vaste verblijfplaats wordt aangetast. Daarom zal bij aantasting van foerageergebied van steenuilen vaak eveneens een ontheffing moeten worden aangevraagd.

Een ruimtelijke ontwikkeling leidt ook tot uitstralende effecten naar de omgeving, bijvoorbeeld door een toename van het aantal verkeersbewegingen (verkeersslachtoffers) en een toename van verstoring door geluid en verlichting (auto's, mensen, honden, et cetera). Bij aantasting van een deel van het leefgebied is de kans aanwezig dat het betreffende paartje uiteindelijk op zoek gaat naar een ander territorium, ook al ligt de nestlocatie niet in het plangebied zelf. Hoe groot deze 'kans' is, is afhankelijk van de omvang van het vernietigde leefgebied in verhouding tot de omvang van het territorium van de Steenuil (doorgaans 25-50 ha) en de kwaliteit van het vernietigde leefgebied.

Indien er zich binnen een ruimtelijke ontwikkeling een nestlocatie bevindt moet ook ontheffing worden aangevraagd als men de nestlocatie op zich wil handhaven, maar het omliggende leefgebied (de functionele omgeving van de nestlocatie) wél aangetast wordt. Als gevolg van de toegenomen verstoring door auto's, mensen en huisdieren kunnen de steenuilen uiteindelijk het gebied verlaten, ondanks dat de nestlocatie nog wel aanwezig is.

Geconcludeerd wordt dat een ontheffing van de Flora- en faunawet moet worden aangevraagd in de volgende gevallen:

- De nestlocatie wordt verwijderd/ongeschikt gemaakt/aangetast
- De nestlocatie binnen óf buiten het plangebied blijft gehandhaafd, maar de functionele omgeving van de nestlocatie (foerageergebied en/of vaste rust- of verblijfplaatsen) wordt aangetast of vernietigd

1.5 Compensatie voor de Steenuil

1.5.1 Ontheffing aanvragen

Het indienen van een ontheffingsaanvraag is meer dan het invullen van een formuliertje. Er moet worden beschreven wat de effecten zijn op de populatie steenuilen en wat de gevolgen zijn op de 'gunstige staat van instandhouding' van de lokale populatie van de soort. Tevens moet worden aangegeven wat precies de functie van het plangebied voor de populatie is en of de soort in het verleden ook in het plangebied voorkwam. Voorts moet worden beschreven welke maatregelen men wil treffen om schade te beperken (mitigerende maatregelen) en welke maatregelen men wil treffen om eventuele niet te voorkomen schade te herstellen (compenserende maatregelen). Aangegeven moet worden waar en wanneer de maatregelen worden getroffen. Tot slot moet door de initiatiefnemer zijn aangetoond dat er voor de voorgenomen ontwikkeling geen betere alternatieven (zoals andere locaties en/of werkwijzen) zijn die wellicht geen of minder effect hebben op de soort.

De ontheffingsaanvraag

De ontheffingsaanvraag moet worden ingediend bij de Dienst Regelingen (DR) van LNV. De aanvraag wordt door DR voorgelegd aan de Dienst Landelijk Gebied (DLG). De DLG geeft DR een ecologisch onderbouwd advies, maar LNV bepaalt uiteindelijk zelf of een ontheffing wordt verleend en onder welke voorwaarden dit gebeurt. De proceduretijd bedraagt doorgaans drie tot vier maanden (met uitloop naar vijf tot zes maanden). Een ontheffing kan worden ingetrokken indien blijkt dat de ontheffinghouder zich niet houdt aan de voorwaarden. De Algemene Inspectiedienst (AID) van LNV ziet toe op de handhaving.

Een ontheffing wordt alleen verleend indien de gunstige staat van instandhouding van de lokale populatie steenuilen niet in het geding is. Voor steenuilen betekent dit nagenoeg altijd dat er bij ruimtelijke ontwikkelingen gecompenseerd moet worden.

1.5.2 Compensatie op maat

Compenserende maatregelen zullen zoveel mogelijk moeten worden getroffen vóórdát een ruimtelijke ontwikkeling plaats vindt. De mate waarin en de wijze waarop gecompenseerd moet worden, wordt bepaald door de volgende factoren:

- De omvang én kwaliteit van het vernietigde leefgebied
- Het effect op de lokale populatie
- De dichtheid aan steenuilenparen in de omgeving van het plangebied
- De geschiktheid van de omgeving van het plangebied voor de Steenuil

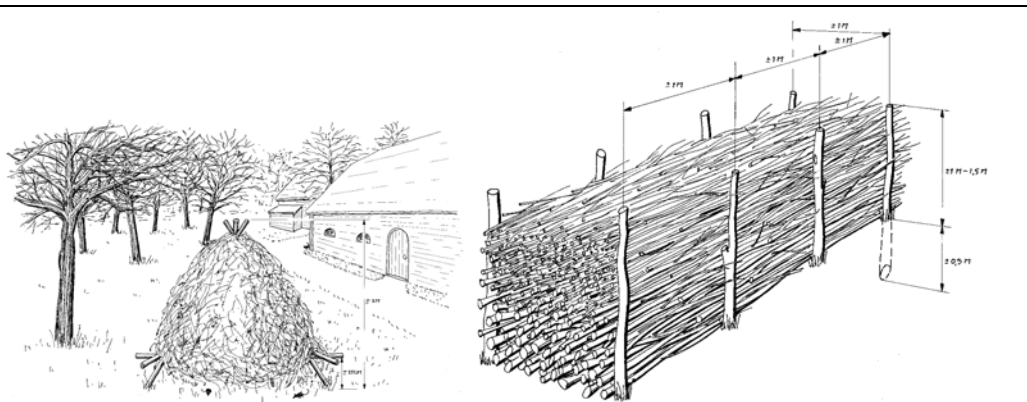
De compensatie moet vrijwel altijd buiten het projectgebied plaatsvinden, maar wél in de nabije omgeving ervan. Indien deze nabije omgeving een hoge dichtheid aan steenuilen heeft, duidt dit op een geschikt leefgebied voor de soort. Het wordt voor een door een ruimtelijke ontwikkeling verdreven paartje in dit geval moeilijk om aan een nieuw territorium te komen omdat de meeste territoria al bezet zullen zijn. Waarschijnlijk zullen ook de meeste nestgelegenheden al in gebruik zijn. Ter compensatie zullen in ieder geval een aantal vervangende nestgelegenheden moeten worden gecreëerd. Dit kan door het ophangen van steenuilenkasten. De exacte locaties kunnen het beste in overleg met de lokale vogel-/uilenwerkgroep worden bepaald. Zo'n organisatie heeft het meeste inzicht in de bezette territoria en geschikte locaties voor nieuwe nestgelegenheden. Het is van belang om meerdere kasten te plaatsen, zodat de steenuilen zelf de beste locatie kunnen uitkiezen.

Steenuil voor nestkast (foto Adri de Groot; www.vogeldagboek.nl)

Aanvullend op het plaatsen van de nestkasten moeten, afhankelijk van de omvang en de kwaliteit van het vernietigde leefgebied, op enkele locaties in de nabije omgeving van het plangebied maatregelen in het landschap worden genomen die gunstig zijn voor de voedselbeschikbaarheid

van de Steenuil. Dit is mogelijk door een aangepast beheer. Het in extensief beheer nemen van perceelsranden, slootranden en bermen langs onverharde paden is gunstig voor muizen en insecten. Door sommige stukken niet jaarlijks te maaien blijven er beschutte plekken voor muizen, vlinders en kevers over. Tevens kunnen kunstmatige muizenhaarden worden gecreëerd door het plaatsen van zogenaamde muizenruiters. Een muizenruiter bestaat uit een aantal schuin geplaatste takken waarbij op circa 30 cm hoogte een rooster wordt gemaakt met daaronder stro, graan en andere zaden. Verder kunnen takkenrillen of takkenhopen worden aangelegd. Deze vormen goede leefgebieden voor potentiële prooidieren van de Steenuil.

Muizenruiter (links) en takkenril (rechts) (bron: Handboek Agrarisch Natuurbeheer, Landschapsbeheer Nederland 1998)

Kent de omgeving van het plangebied een lage dichtheid aan steenuilen, maar voldoet de omgeving wel aan de eisen die de Steenuil stelt, dan volstaat het ophangen van enkele nestkasten. Wel zullen mitigerende maatregelen moeten worden getroffen om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort te minimaliseren (bijvoorbeeld het buiten het broedseizoen verwijderen van voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen).

Voldoet de omgeving van het plangebied echter niet aan de eisen van de Steenuil, dan zullen extra maatregelen moeten worden genomen om het landschap aantrekkelijker te maken voor de Steenuil. Het heeft weinig zin om nestkasten op te hangen in een gebied dat niet geschikt is voor de Steenuil. Een grootschalig open gebied kan worden 'verdicht' door het aanleggen van houtwallen en hagen. Hagen van meidoorns en sleedoorns zijn geschikte schuilplekken voor kleine zangvogels. Beukenhagen zijn aantrekkelijk voor meikevers. Besdragende struiken zullen ook kleine zangvogels aantrekken. De aanleg van poelen met flauwe oevers heeft een positief effect op de aanwezigheid van amfibieën en insecten. Gestapelde takken als perceelsgrens vormen ook prima leefgebied voor allerlei prooidieren. Door weilanden permanent extensief te

laten begrazen door (klein)vee of paarden komt dagelijks dierlijk mest in de weiden. Hierdoor neemt het aantal mestkevers, andere torren en wormen toe. In extensief begraasde weilanden kunnen steenuilen ook goed lopend jagen op regenwormen en kevers. Door rasterpalen te plaatsen worden uitkijkposten voor steenuilen gecreëerd.

1.5.3 Voorbeeld Steenderen

Op een locatie aan de rand van Steenderen bestond het voornemen tot ontwikkeling van vijf woningen. Op de locatie bevond zich een ouderwets boerenerf met enkele oude schuurtjes. Juist aan de achterzijde van het plangebied hing een steenuilenkast in een knotwilg. Het steenuilenpaartje dat hier jaarlijks in broedde had, zo bleek uit twee zichtwaarnemingen en de vondst van braakballen, vaste rust- en verblijfplaatsen in de oude schuurtjes. Deze zouden door de voorgenomen ontwikkeling verdwijnen. De nestlocatie lag buiten het plangebied en bleef gehandhaafd. Echter door het slopen van de oude schuurtjes en de realisatie van de vijf woningen, met als gevolg een toename van aanwezigheid van mensen op de locatie, was het aannemelijk dat de Steenuil geen gebruik meer zou gaan maken van de nestkast. De functionele omgeving van de nestlocatie werd aangetast. Voor deze aantasting werd een ontheffing aangevraagd.

De nestkast in de knotwilg

De omgeving van de locatie werd gekenmerkt door een hoge dichtheid aan steenuilparen. Dit zou het voor het getroffen paartje moeilijk maken om een nieuwe nestlocatie te vinden in de nabije omgeving (alle territoria en nestlocaties waarschijnlijk al bezet). Als specifieke voorwaarde in de afgegeven ontheffing werd opgenomen dat er twee nieuwe steenuilkasten moesten worden

geplaatst in de directe omgeving. Tevens moest op de locatie minimaal 0,5 ha volwaardig foerageergebied voor de steenuilen worden ingericht en beheerd. Door LNV werden als mogelijkheden hiervoor aangegeven het creëren en instandhouden van (bloemrijke) ruigtestroken, het extensief in beheer nemen van bermen langs onverharde paden, het aanplanten van lijnvormige kleine landschapselementen, het aanplanten en beheren van fruit- en knotbomen en het plaatsen van muizenruiters of takkenhopen op het erf. Verder werd als voorwaarde opgenomen dat de schuren buiten het broedseizoen van de Steenuil moesten worden gesloopt en moest er als buffer voor verstoring een groenstrook worden ingericht tussen de nieuwbouw en de bestaande nestlocatie.

1.5.4 Tot slot

Houdt als initiatiefnemer voor ruimtelijke ontwikkelingen rekening met cumulatieve effecten. Wanneer een gemeente bijvoorbeeld in de loop der jaren voor meerdere ruimtelijke ontwikkelingen een ontheffingsaanvraag voor de Steenuil heeft aangevraagd, beoordeelt LNV de effecten cumulatief. Indien er voor eerdere projecten niet voldoende gecompenseerd is, moet rekening worden gehouden met zwaardere compensatie; met andere woorden, het verkrijgen van een 'nieuwe' ontheffing wordt moeilijker. Het tegengaan van cumulatieve effecten is essentieel voor de gunstige staat van instandhouding van de Steenuil. Indien de effecten niet cumulatief bekeken worden, is de kans groot dat de steenuilpopulatie sluipenderwijs verder achteruit gaat. Bij gemeenten met een grote dichtheid aan steenuilenparen wordt daarom gepleit voor een gebiedsdekkend onderzoek naar steenuilen en een structurele aanpak bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Vogels als Kerkuil, Boerenzwaluw, Spotvogel, Ringmus, Kneu en Grauwe vliegenvanger (allen Rode Lijstsoorten) leven eveneens op het boerenland. De Kerkuil broedt soms zelfs op hetzelfde erf als de Steenuil. Deze vogels en waarschijnlijk ook veel planten- en insectensoorten profiteren eveneens van biotoopverbetering voor de Steenuil.

1.6 Literatuur

- Beersma, P. en W. & A. van den Burg, 2007. Steenuilen. ISBN 978 90 8740 008 8. Tirion Natuur
- Dijksterhuis, K., 2008. Steenuil onder de pannen. Vogelbescherming Nederland, STONE Steenuilenoverleg Nederland, Landschapsbeheer Nederland en SOVON
- Mebs, dr. T, & dr. W. Scherzinger, 2005 (2^e druk). Uilen van Europa (Biologie, kenmerken, populaties). ISBN 90 5210 461 1. Tirion Natuur
- Maanen, E. van, 2006. Bescherming van de Steenuil bij ruimtelijke ontwikkelingen. Athene 11 (16-20), STONE Steenuilenoverleg Nederland

- Zekhuis, M., E. de Kruif, L. Tielbeek, J. Bisschops en E. Blanke. Zorg voor de Steenuil (Beschermingsmogelijkheden voor het behoud van de Steenuil in Overijssel). Landschap Overijssel & STONE